

DEMOKRASİ VE ERDEM İLİŞKİSİ:

TÜRKİYE ÖRNEĞİ

*İsmail DOĞAN**

ABSTRACT

Modern society is a social reality arised from the free and equal participation of individuals. This participation is realized by means of some individual capacities such as share and free will. Consequently in this process society is changed into a different fact rather than the articulation of individuals at each other.

Historical evolution of the society appears in this cultural transformation. Real evolution comes into view participation of individuals into society. It can not be talked about functional contributions of individuals who did not improve themselves, their capacities and abilites. Consequently, in a system suitable for a participation in the free and equal conditions, it is difficult that forming a life sphere by the individuals deprived of these abilities and capacities.

Democracy is a system offering free and equal participation for individuals. Participation of equal individuals emphasizes virtue in democratic systems. Since, participation means starting out for collective working. This idea causes some ethical implications souch as harmless acts for people and the system. This situation is realized some individuals who is decked out knowledge and abilities suitable for this century Otherwise democracy will not provide a suitable condition for the harmony of differences and opposites. So in this kind of democracy, populism becomes the source of the authority and political power. This force will be effective if the number of individuals deprived of standart capacities and afilities is high.

* Doç. Dr., A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü.

ÖZET

Modern toplum bireylerin özgür ve eşit şartlarda katılımlarıyla ortaya çıkan toplumsal bir gerçekliktir. Bu gerçekliğe katılım, paylaşma ve özgür irade gibi bireysel yeteneklerle ulaşılır. Dolayısıyla bu süreçte toplum, bireyin bireye eklenmesinden çok farklı bir olgu haline dönüşür.

Toplumun tarih içindeki serüveni işte bu dönüşüm ve değişim kültüründe ortaya çıkar. Gerçek evrim ise bireylerin mensup oldukları topluma katkıları oranında gelişir. Kendini, beceri ve yeteneklerini geliştirmeyen insanların işlevsel katkılarından söz edilemez. Dolayısıyla özgür ve eşit şartlarda katılıma elverişli bir sistemde bu konudaki yetenek ve yeterliliklerden yoksun kişiler tarafından espirisine uygun bir yaşam alanı yaratmak oldukça güçtür.

Demokrasi, mensuplarına özgür ve eşit katılımı sunan bir sistemdir. Eşitlerin katılımı ise demokrasilerde erdemliliği ön plana çıkarır. Çünkü katılım, bir şeyleri beraberce gerçekleştirmek için yola çıkma olarak düşünülür. Bu düşünce, birlikte yola çıkan insanların birbirlerine ve sisteme zarar vermemesi gibi etik değerleri de beraberinde getirir. Bu duyarlılıkla sistemin özlenen yaşam alanlarını yaratması ise çağa uygun bilgi ve beceri ile donanmış, yeteneklerini had safhada geliştirmiş insanlarla gerçekleşir. Aksi halde demokrasi farklılıkların uyumu değil, farklılıkların dengesizliğine ve çatışmasına uygun hale gelecektir. Böyle bir demokraside popülizmin güç ve iktidarına yol açılır. Belirli standartlarda yaşayabilme yetenek ve yeterliliğinden yoksun olanların sayısı arttıkça bu güç etkili olacaktır.

- “*Aşiret reisi aşiretin kanunu mudur?*
- *Tabii aşiretin kanunudur.*
- *Reis olmayı hak etmek için ne yaptınız?*
- *Bu, güce bağlı değil. Devamlı iyiliğin peşindeyim.*
Bana kötü bir laf söylense bile karşı çıkmam, alçak gönüllüyüm.
- *Köyde kimin kime oy verdiğini belirlemek kolay. Bu rahatsızlığınızı nasıl gösterirsiniz?*
- *Yani inceleme yapacağız. Kim ne yapmışsa, kim kime vermişse bakacağız.*
- *Onlara vereceğiniz en büyük ceza ne olur?*
- *Vallahi cezası şu kadardır, birbirimizle konuşmayacağız o kadar. Gelmeyin yanımıza diyeceğiz.*
- *Reisin konuşmadığı biriyle köylü de konuşmaz değil mi?*
- *Çoğu konuşmaz.”* (Akman, 1993, s. 22).

Giriş

Felsefî ve ahlakî bir kavram olarak “erdem” (fazilet) her zaman olması gerekeni ifade etmiş ve bu anlamda kullanılmıştır. İnsanın düşünce ve davranışlarına dönük gizil (potansiyel) bir denetime sahiptir. Toplum bireylerden, seçilmiş ve ayıklanmış davranışlar beklemektedir. Beklentiye uygun davranış gösterebilen insanlar da bu anlamda farklı algılanır ve değerlendirilir. Erdemli insan böyle bir değerlendirmeye konu olan kişidir, seçkindir, olgundur; çalışkan ve dürüştür. Şu halde erdemli kişi toplumun bu dolaylı denetiminden onun beklentilerine uygun olarak başarı ile çıkabilen insandır.

Düşünce tarihinde erdem, bir çok bilge ve düşünür tarafından bilgili olmayla kazanılabilecek bir vasıf olarak sunulur. Müslüman Türk bilgini **Yusuf Has Hâcîp** “Bilgi kimde olursa o büyüklük alır” derken eski Yunan düşünürlerinden **Socrates** “Bilgisiz insanlar erdemli olamazlar. Erdemli olmak, doğru ve dürüst bir

hayat yaşamak için bilgiye ihtiyaç vardır” demektedirler. Doğru ve güvenilir bilgiyle kurulan böyle bir ilişkinin ise büyük ölçüde yanlış olmadığı söylenebilir. Bu nedenle “demokrasi ve popülizm” çelişmesine ışık tutacak bir ölçüt olarak öne çıkarılan “erdem”le bir ölçüde “doğru ve güvenilir bilgi” birbirlerini tamamlayıcı unsur olarak düşünülür. İşte bu incelemede demokrasi ve popülizm çelişmesine erdemin belirtilen kaynağından bir yaklaşım denenmeye çalışılmaktadır.

Demokrasi Nedir?

Demokrasi kavramı Yunanca ‘demos’ (halk), ‘kratos’ (yönetim, iktidar) sözcüklerinden oluşmuştur. İki ayrı sözcüğün bileşimi görünüşte halk yönetimi, halk iktidarı anlamına gelir ve uzun yıllardır da bu anlamı ile şöhret bulmuştur. Biraz zorlama ile de olsa kavrama halkın kendi kendini yönetmesi anlamı da yüklenmektedir. Acaba gerçekten böyle midir? Demokrasi gerçekten halkın kendi kendisini yönetmesi midir? Demokrasi ne ölçüde halkın yönetimi olabilmektedir? Demokrasi tarihsel gelişim serüveninde ne tür dönüşümler yaşamış, hangi zeminler üzerinde gelişmiştir? Demokrasinin gerçek zemini nedir? Demokrasi serüveninin dünyadaki ve Türk kültüründeki öyküsü nasıldır? Bütün bunlar bu incelemenin cevabını aradığı sorulardır.

Sözcük olarak ait olduğu kültür demokrasinin aynı zamanda bir sistem olarak da uygulama imkanına sahip olmuştur. Antik Yunan’ın site devletlerinden **Atina** M.Ö. 6. ve 4. Yüzyıllar arasında sistemin uygulama örneğine tanıklık etmiştir. **Aristophones, Ksenophon, Sofokles, Epikür, Aristoteles, Eflatun** ve **Socrates**’ın düşünce olarak katkıda buldukları demokrasi Atina’da bir çeşit yönetim sistemi olarak siyasi tarihteki yerini almıştır. Bu ilk uygulamanın zemini şehir devletinin temel belirleyicisi olan “site”dir. Site görünürde şehir halkının tümünü ifade eden bir kavram gibi olsa da gerçekte durum bundan farklıydı. Bir kere kadınlar ve köleler site halkının dışında kabul

edildiklerinden halk kavramı toplumun tüm kesimlerini kapsamıyordu.

Atina sitesinde nüfusun bir kısmını esirler teşkil ederdi. İsa'dan 300 yıl önce Atina sitesinin 500 bin nüfusundan 400 bini esirdi. Atina uygulaması, büyük çoğunluğu site dışına itmekle kalmıyor, bu ilk örneğinde halk (demos) kavramını ayrıntılardan ayıklayarak adeta homojen bir anlama (elitizme) indirgiyordu. O bakımdan Atina'da 'demos' buna hak kazanmış homojen bir kitledir. Bu homojen kitlenin sosyolojideki karşılığı "cemaat", "sınıf" ya da "klan" dır. Cemaatin sosyolojik bir olgu olduğu yerde ise birey yerine cemaatin ortak ruhu, irade ve çıkarı söz konusudur. Dolayısıyla böyle bir uygulamada bireyin çıkarları yerine sitenin çıkarı önde gelir.

Site, ortak iradesi, kollektif mülkiyet uygulaması ve doğal dayanışma boyutuyla bir çeşit cemaat (communauté) toplumdur. Birey sitenin varlık nedeni olan bu baskıcı değerleri tarafından kuşatılmıştır. Sitenin karakteristik mensubiyetleri dışında kalan bireyin yaşam alanı da daralmış sayılır. Mensubiyetlerle var olmak uygulamada giderek bireyin yerine mensubiyetlerin varlığını ikame etmiştir. O nedenle eski Yunan'da birey yok, klan, sınıf ve site vardır. Demokrasinin kamusal alanı olan gerçek zeminde işte bu tanımlanmış mensubiyetler yer alır. Oysa demokrasilerin ayırdedici ögesi bireydir, vatandaşdır. Vatandaş kavramı aynı zamanda demokrasinin kamusal alanının en temel belirleyicisidir. Çünkü her rejimde yönetenler ve bir kamusal alan vardır. Ancak, "yalnızca demokratik rejimlerde vatandaş kavramı bulunur" (Schmitter/Karl, 1992, s. 13).

Demokrasi bu aşamada bir süreç, bir arayış sürecidir. Bu süreç bir yandan kendi tanımına yönelik bir evrimi izlerken öte yandan üzerinde geliştirdiği kamusal alanın belirleyici ögesi konusunda seçici bir işleyişe sahiptir. Demokrasinin sözü edilen 'seçiciliği' başlangıçta bir çelişki gibi görünebilir. Ancak, katılma,

işbirliği, yarışma, temsil gibi sonuçta bireysel yeteneklerin harekete geçirilmesi, bütün bu yetenek ve becerilerden yoksun olanlarca gerçekleştirilmesi asla mümkün olmayan bir toplumsal gerçekliği öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla belirtilen yeteneklerin ifadesi ve gereği gibi gösterilebilmesi aslında bireyin bu konuda gösterdiği ya da göstereceği performansı ile doğrudan ilgilidir. İşte bireyin bu performansı ile demokrasi serüveni büyük ölçüde örtüşmekte ve adeta paralel bir gelişme süreci izlenmektedir.

Demokrasinin ütopyik alandan reel alana indirilmesi, kafalarda bir ideal haline dönüşen imgesel gerçekliğin toplumsal gerçekliğe dönüşmesinde demokrasi –birey ilişkisinin arzulanan firekansı tutturmaları ile mümkündür. Burada amaçlanan ‘uygunluktur’. Mevcut kamusal alan ile ne denli uygunluk içinde olduğu demokrasinin hayatıyeti için son derece gereklidir. Bunu da sağlayacak olan ‘birey’dir. İnsanların ilgi, ihtiyaç, talep, beklenti ve mensubiyet (aidiyet)lerinin toplamı kamusal alanı meydana getirir. Bireylerin belirtilen boyutlarda kendilerini ifadeleri demokrasinin de biçimlenmesinde, gelişip olgunlaşmasında önemli yer tutmaktadır. Sistem bireylere ifade imkan ve fırsatı verdiği ölçüde demokrasiye dönüşürken, bireyler de kendilerini ifade fırsat ve imkanını kullanmaları ölçüsünde dönüşüme katkıda bulunurlar.

Demokrasi birey ilişkisinde öne çıkarılan uygunluk ölçütü zamanla her iki taraf için de geçerli olan ‘liyâkat (meritokrasi)’ ölçütüne dönüşmüştür. Demokrasiye sempati duyanlarla çok gerekli gördükleri halde gerçekleşmesi konusunda karamsar olanların böyle bir nitelemeden, liyâkat ölçütünden yola çıkmaları ise üzerinde durulması gereken bir boyuttur. Bu boyut demokrasinin neden olmuş bitmiş (hal, edim) değil de bir oluş süreci olduğuna dair ayrıntıları içerir.

Bir Süreç Olarak Demokrasi:

Eflatun, “kaç çeşit insan yaratılışı varsa o kadar devlet şekli” (1975. S. 278) olduğunu belirtir. Bu önermede en doğru olan, devlet şekli olarak düşünülen bütün sistemlerin temel ögesinin insan oluşunu vurgulamasıdır. Bütün sistemler insan ögesi üzerinde gelişir, hayatiyet bulur. Demokrasinin de toplumsal zemininde bu öge diğer bütün sistemlerden daha farklı bir anlam ve işleve sahiptir. Çünkü demokrasi ortaya çıkışından itibaren kendisi için en uygun zemini aramaktadır. Üzerinde hayatiyet bulacağı bu zeminin ise gerçek malzemesi insandır. Şu halde demokrasiye atfedilen bu arayışın gerçekte bir insan arayışı olduğu da hemen ortaya çıkar. Kuşkusuz bu aşama “Hangi insan?” sorusunu önemli hale getirir. Demokrasinin özünde varsayılan duyarlılık işte bu aşamada kendini gösterir. Bütün toplumsal ve siyasal sistemler için geçerli olan bu olgu sistemin nasıl bir insan ögesi üzerinde geliştiği, istenen ve beklenen insanın hangi özelliklere sahip olması gerektiğini açıklar. Demokrasinin birey özelinde öngördüğü liyakat sistemin hayatiyeti (varlık ve canlılığı) için gerekli ve kaçınılmaz bir boyuttur.

Siyasal sistemler için bir çeşit mevsim benzetmesi yapılabilir. Mevsimleri özgün kılan kendine özgü iklim ve tabiat dokusudur. Bu tabloda bitkiler, hayvanlar, insanlar ve tüm canlıların mevsimlere özgü bir yaşam biçimi içinde olmaları beklenir. Adeta empoze edilmiş bu yaşam biçiminin ise gönüllüce kabulünün tüm canlılar için önemi onların öngörölmüş uyum ve mutlulukları için ne kadar gerekli olduğu düşünölür. Elbette ki bunun aksi ise uyumsuzluk ve mutsuzlukları doğuracaktır. Çevre (eko) karşısında geliştirilen duyarlılıkların ise hem insan ve hem de çevresi için önemli sonuçları vardır. Hor ve hoyratça kullanılmış olan bir çevre gerçekte insanın hayatiyeti ve manevra yeteneğine dönük işlevlere sahiptir. Ama tüm cür’etkar eylem ve hoyratlıklar bu dolaylı etkileri çoğu kez göz ardı etmektedirler. Bu nedenle bir gün tabiatı itibariyle hiç de sürpriz olmayan mevsimlerin dönüşümü, artık eski

ve güzel mevsimlerin geçmişin o özgün ayrıntısına sahip olmadığı gerçeği telâffuz edilmeye başlanır. Oysa bu dönüşümün odağında insan vardır ve insan da bizzat kendisi hem nesne, hem özne, hem neden, hem de sonuçtur.

Mevsimlerle insan ve canlılar arasındaki bu ilişki demokrasi ile insan arasındaki ilişkiye benzemektedir. Sadece benzetmenin bu boyutu bile demokrasinin neden liyâkati insan özelinde ön planda hedeflediğini açıklamaya yeter. Çünkü demokrasiyi farklılıkların uyumu ayakta tutabilir. Farklı kültürlerin, ilgi, yetenek ve ihtiyaçların hoyratça ifadesi uyum arayışını güçleştireceği gibi demokrasinin varlık nedenine karşı bir tepki ve tehdit unsuru da olabilmektedir. Ünlü **Devlet**'inde **Eflatun**'un insan yaratılışlarının (tabiat ve karakter) sayısı ile devlet şekilleri arasında kurduğu ilişkiyi bu noktada aramak gerekir. Farklılıklar, aynı platformda eşitlik arayışı adına eşitsizliklerini ön plana geçirmeğe de çalışabilirler. Nitekim tarihteki bütün totaliter sistemler böyle bir gayretkeşliğin sonucu ortaya çıkmıştır.

Öyle görünmektedir ki **Eflatun**'un yaratılış ile açıkladığı insan tabiatı, karakter ve alışkanlıklardır. Elbette ki bütün bu özellikler insanın mensubiyetleri ile beraber düşünüldüğünde anlamlı ve işlevseldir. Önceki yaşamı ile, ait olduğu grup ve kültür ile düşünüldüğünde insanın bütün bunlar dışında toplumsal sistem denilen üst sorumluluk alanına gerçekte belirli bir birikim ve hazır bulunuşluk yeterlilik düzeyi ile katıldığı görülür. Yani birey sisteme bir **tabula rasa** olarak değil de belirli bir deney ve yaşantıya sahip biri olarak katılmaktadır. Kentlidir, köylüdür, okur-yazar ya da değildir, varlıklısıdır; dar yada geniş bir çevrenin insanıdır vs... Bütün bu toplumsal statüler ve bunlara bağlı rol ve işlevler toplumsal sistemin hangi yön ve doğrultu ile nasıl bir nitelikte gelişeceğini belirleyen esaslı etmenlerdir. O nedenle demokrasi ile çağdaş anlamda toplum olma arasında bir serüven beraberliği bulunur.

Çağdaş Toplumun ve Demokrasinin Ortak Serüveni :

Böyle bir serüvene gerçekte ortak bir kader de denilebilir. Toplumunu meydana getiren ana unsur katılım ve paylaşım yeteneğidir. Tek tek insanların böyle bir yeteneği kullanma ihtiyaç ve arzuları giderek toplumsal bilincin oluşumuna neden olmaktadır. O halde toplumu ve toplumsal bilinci doğuran bir zorunluluktur; insana, insan tabiatına uygun olan zorunluluk.

İşte bütün siyasal sistemler bu aşamada ve toplumsal bilincin korunma ve sürdürülmesinde ortaya çıkarlar. Sistemin bu görünür varlık nedeni gerçekte bir çok siyasal oluşumun ihmal ettiği, görmezden geldiği önemli bir olgudur. Toplumsal bilincin sağlam olması herşeyden önce bireysel bilinçlerdeki özgün yeteneklerin korunma ve geliştirilmesi, onlara iyi alışkanlıkların kazandırılması ile mümkündür. **İbn haldun**'un **asabiyyet** kavramını düşündüren bu olgu doğrudan doğruya '**insanın dikkate alınması**' gereğini ortaya koyar. Burada dikkat edilirse insan yerine sosyolojik bir ifade biçimi olarak '*bireysel bilinç*' terimi kullanılmıştır. Bunun anlamı ise toplum olgusunda gerçek bir bilincin (hayvan ve nebat dışı) sözkonusu olma gereğidir. Çünkü toplumu meydana getiren her türlü statü ve rol olanca mensubiyetleriyle asla "geometrik bir platform" (Kılıçbay, 1989, s. 8) olarak düşünülemez. Olayın geometrik olarak düşünülmesi demek toplumun bir gruba, bir cemiyete, bir derneğe indirgenmesi demektir. Oysa toplumu meydana getiren gruplar ve kümeler değil, bireysel bilinçlerdir. Dolayısıyla her biri bir grubu ifade eden kitlesel oluşumlar indirgenmediği zeminin dışında bütünsel ve kuşatıcı bir anlama sahip değildir. Bu aşama aynı zamanda tüm siyasal sistemlerin yol ayrımını, işe hangi noktadan başladıklarını gösteren bir aşamadır.

Toplumsal platformu geometrik olarak düşünen sistemler siyasal erki de platformun geometrik boyutları üzerinde kurmuşlardır. Faşizm, komünizm gibi her türlü monarşi böyle bir geometrik zemin üzerinde ortaya çıkıp gelişmişlerdir. Anlaşılacağı

üzere geometrik yapının keskin boyutları bu platformlarda bireyin yaşam alanını daraltmakta, böyle bir hakkı ise adeta gaspetmektedir. Ortaya konan tabloda da birey yok; cemaatler ve gruplar vardır. Burada aslolan cemaat ve grubun yaşam alanıdır. Çakışan yaşamlarda tercih daima *cemaat*'in yaşamından yana kullanılır. Sırasıyla cemaatin çıkarı, cemaatin yararı, cemaatin öncelikleri her şeyin önünde yer alır. Kollektif bilincin birey bilincini tümüyle kuşatması nedeniyle cemaate anlamını ve enerjisini veren birey ortada yoktur. Kendini ifade yeteneği ile bireyin olmadığı yerde ise bireyin çıkar ve yararından söz edilebilir mi?

Bireyin Kendini İfade Hakkı...

Gerçek böyle midir? Bireylerin “kendilerine ait olan, kamu gücünün yönlendirme ve denetim çemberinde saklayabildikleri, devletin resmi yaptırım sisteminden muaf, özel ve kişisel alanları yok mudur?” (Vergin, 1994, s. 11). Bireyin mensubiyeti dışında kendine özgü ifade ve ihtiyaç biçimleri olamaz mı? Elbette ki var. Ama bu gerçeği görmezden gelen uygulamaların temelinde bireyin ifade biçimlerinin daha başlangıçta cemaatin ve grubun çıkarlarıyla ters düştüğü ya da düşeceği felsefesi yer alır. İşin ilginç yanı ise tarihin uzun bir döneminde birey de bu inanç ve uygulamaların doğruluğuna inanmış görünmektedir. Bunun en karakteristik örneği ise **Kast Sistemi** ve uygulamasıdır. **Hindistan**'a özgü olan bu sistemin gerçekte evrensel olan uygulama boyutunda aşağı kastın üyeleri kendileri için en büyük mutluluğun yine kendilerine öngörülen bir mutluluk kalıbı olduğuna inanan insanlardır. Mutluluk onlar için *Kast*'ın empoze ettiklerini yerine getirmek, içinde buldukları yaşam koşullarına karşı gelmeksizin, mutlak bir sükunet içinde yaşamaktır. Cemaatin biricik karşılığı olan kastın çıkarları onların bu uyumu ile sağlanabilmiştir. **Hindistan** gezisinde bu uyuma tanık olan çağdaş bir Türk gazetecisi “milyonlarca insanın, sokaklarda, kaldırımlarda, ağaç diplerinde

iğrenç bir şekilde yaşadığı bu ülkede bir türlü anlayamadığım muazzam bir uyum gözledim” (Çekirge, 1995, s. 10) demekten kendini alamamıştır. Bu olgu geleneksel kastın her şeye rağmen sürmekte olduğu gerçeğinin yanısıra sözkonusu ülke özelinde birey-cemaat ilişkisinin geleneksel anlamına uygun platformunu hala koruduğunu gösterir. Bu ilişkiyi gözardı eden gözlemlerin ise sürekli şaşkınlıkla olguyu değerlendirmeleri doğaldır.

Kuşkusuz bireyin cemaatten bağımsız olarak var olması ve buna uygun davranış üretmesi kendi özlük hakları çevresinde yeni bir dünya kurması ise gerçekte kolay değildir. Bunun için öncelikle toplumsal mensubiyetlerin açık ve gizli yaptırımlarından sıyrılması yani bağımsızlaşması gerekir. Her ne kadar mensubiyetler sabit ve değişmez olmayıp tarihsel nitelikli iseler de mensubiyetlerin toplumsal gerçeklikle açıklanan varlıkları onları birey üzerinde tartışmasız bir nüfuz sahibi yapmaktadır.

Ancak birey bir grubun, bir kümenin, bir kurumun ve hatta bir toplumun üyesi olmakla birlikte mensup olduğu bütün bu ünitelerin-gelenek içinde olduğu gibi-birey üzerinde kayıtsız şartsız ve tek boyutlu etkilerinden söz edilemez. Çünkü bireyin sözkonusu gruplardaki yeri doğal bir zorunluluktan kaynaklanmakla birlikte giderek onun seçimi ile gerçekleşmektedir. Her ne kadar bu birimler içine doğulmuş platformlar durumunda iseler de bu durumda dahi üyeliğin devamı isteğe bağlı olarak işleyecektir. Doğrusu hem birey hem de birimler (grup, cemaat, kurum vs.) burada işaret edilen geleneksel etkileşime razı ve buna teşne olabilirler, ama bu yalnızca kaçınılmaz olan değişime sırt çevirmezdir.

Bireyin cemaat ruhu ve çıkarlarıyla kuşatılan manevra alanı gerçekte bireysel ve toplumsal değişimin de odak noktası olmuştur. Demokrasi ile çağdaş anlamda toplum olma serüvenini ortak hale getiren öykü de işte bu noktada başlamaktadır.

Birey ve Cemaat İlişkisi:

Geleneksel toplum “*cemaat ruhu*”nun egemen olduğu toplum biçimidir. Böyle bir toplumda birey kayıtsız şartsız topluma adanmış bir varlıktır. Tanınma (adam yerine konulma) toplumun mevcut realitesine bireyin ne ölçüde teslim oluşu ile gerçekleşir. Bu nedenle yaşadığı toplumun genel çıkarlarıyla çatışmaya girmediği sürece birey için bir sorun yoktur.

Aslında sorun yalnızca çatışmaya girme ya da girmeme değil, bundan daha önemlisi bireyin kendini ifade etmesi noktasında ortaya çıkar. Kendi *sözcülerine* sahip (eğitim ayrıcılığına sahip, yönetim erkini elinde bulunduran) bir toplumun kendini ifade adına gelişen olayları kabullenmesi oldukça güçtür. Sözcüler zaten, cemaat (Communaute) adına düşünce ve bilgi üretmekte olduklarından; üretilmiş bilgi ve düşünce çevresinde cemaat ruhunu temsil etme hakkını da tekellerinde bulundurmaktadırlar.

Görüldüğü üzere geleneksel toplumlarda (antik ve feodal) insanların manevra yeteneklerini toplumun anonim dokusu belirlemekte, birey bu anonim doku adına kişilerin buyruk, dayatma ve yaptırımlarına feda edilmektedir. Bu noktada bireyi ve hatta kendini ifade noktasında ortaya çıkan düşünce adamını topluma mahkûm eden mantığın dayandığı toplumsal zemini de görebilmek mümkün olmaktadır. Görünen o ki, topluma mahkûmiyet aslında bireye öngörülen, ona reva görülen kulvara mahkûmiyettir. Bu aşamada birey mensup olduğu toplumsal grupların ve dolayısıyla da otomasyonun bir parçasıdır. Onun bütün davranış ve ifade biçimleri otomasyonun öngördüğü sınırlıklar içinde gerçekleşir. Hareket alanı ancak bu sınırlıkların izin verdiği kadardır. Böyle bir insanın manevra alanı da dahil olmak üzere kendisine ait olan tek şey herhalde organik varlığıdır. Bunun

dışında hemen tüm tercihleri, eğilimleri, beklentileri, karar ve uygulamaları cemaatin öngördüğü ve onayladıklarıdır.

Cemaat olgusu geleneksel toplumlarda olduğu gibi modern toplumlarda da toplumsal hayatın doğal bir olgusu olarak bireysel yaşamın günlük platformu olmak yerine kolaycı bir yaşam alanı olmaktadır. Bu alana bir kaçış, bir sığınma alanı da denilebilir. *Kendi ayakları üzerinde kalamayan insanların ayakta ve hayatta kalma çabasında yöneldikleri gruplar büyük ölçüde onların sığınakları olmaktadır.* Bireysel yaşamı maddi ve manevi boyutlarda kolaylaştıran böylesi sığınakların bireyin kimliği üzerinde de birebir etkisi bulunur. Bireyle cemaatin gizli anlaşmasında bireysel yaşamın kolaylaştırılmasının karşılığında birey, cemaatin empoze ettiği kimliği takınmış olması gerekmektedir. İşte bu aşamada geleneksel toplumlarda cemaat bireyin tüm dünyası olurken, modern toplumlarda bireyin psikolojik süreçlerinde önemli bir tatmin ünitesi olmaktadır. Modern toplumun statü beklentisine bireysel bilgi, beceri ve başarı ile karşılık veremeyen birey, mensubiyetlerini ön plana çıkarmak suretiyle adeta işin içinden sıyrılmaktadır. Yüzyıl önce bu ülkede “**Cepkenoğullarındanam**” biçiminde ailesinin geniş nüfuzuna dayandığı izlenimi veren bir mensubiyet duygusu şimdi derneklerde, siyasal partilerde, bir futbol takımı taraftarlığında, statü grupları olarak nitelenebilecek ve ölçütü düşünce, para ya da sanat olabilen ‘kulüp’lerde sürdürülmektedir. Bu dizide siyasal cemaat himayeciliğinden dini cemaat himayeciliğine uzanan bir çok cemaat örneği ortaya çıkar.

Cemaat olgusu özünde sahiplenmeyi ve himayeyi barındıran bir toplumsal olgudur. Bu nedenle her hangi bir grubun veya cemaatin üyesi olan kişiler daha başlangıçta gönüllüce bu himayeye kendilerini teslim ederler; severek ve isteyerek bu himayeyi benimserler. Ancak, “himaye eden himaye ettiği kişiden bazı hizmetler bekler. “ (Kıray, 1996, s. 16). Oyun, alkışın, aidatın ve

benzeri tüm gönüllü katılımların bir çoğunda beklenen hizmetin ifasının böyle bir işlevi olduğu söylenebilir. Bireyin gruba ve cemaate yönelmesi bir zorunluluktan kaynaklandığı sürece kişisel beceri, ifade ve davranış biçimleri sürekli değer ve etki kaybına uğramaktadır. Bu olgu özgür düşünce ve yaratma yeteneklerinin de engellendiği bir süreç ortaya çıkarır. Çünkü, kişisel yaşamını cemaat ya da grubun himayesine ipotek eden insanlar kolaylaşmış gibi görünen yaşamlarına karşılık cemaatin siyasal ve toplumsal gücünü elinde bulunduran kimselerin kendi üzerlerinde keyfi olarak hüküm sürmelerine izin vermiş olmaktadır.

Sanayileşme ve Grup Yaşamı:

Sanayi toplumu başlangıçta bireyin önünde onun biricik dünyası olarak yüzyıllardır işlev gören grup yaşamını çözebilecek gelişmelerin de yaşandığı bir toplum modeli olarak gözüktü. Ne var ki sanayileşme batılı toplumlarda bireye uygun ve istenen hareket alanını sağlayamadığı gibi bu alanı teknolojik müdahalelerle, teknolojik ünite ve bu çerçevede ortaya çıkan yeni toplumsal örgütlenmelerle sınırladı. Böylelikle, modern toplumlarda kişiye getirilen sınırlılıkların yerinde kurumlar ve kurallar boy gösterdi. İtiraf etmek gerekir ki, sanayi toplumu aydınlanmanın düşünsel tezlerini pratiğe dönüştürdü. İnsanın, cemaatin cenderesine giren her türlü düşünce ve ifade aktivitesi geri döndü, toplumsal yaşamdaki yerini aldı. Sahne gerisinde adeta bir silüet halinde olan birey netleşti ve sahnedeki yerini aldı.

Bireyin sanayileşme ile birlikte sahnede görünmesi oyunu kendisinin planladığı, kurguladığı, yönlendirdiği ve sonuçlandığı anlamına gelmemektedir. O henüz bir işi planlayan, düşünen, organize eden, sürdüren ve sonuçlandıran biri değildir. Belki de sanayileşmenin mantığına uygun olarak işin ve otomasyonun bir parçasıdır. Dolayısıyla birey parçası olduğu otomasyonun toplumsal güvenlik şemsiyesi altında yaşamak zorundadır. Bu zorunluluğun giderek bir mensubiyete dönüşmesi ise beklenen bir

toplumsal gelişme olarak düşünülmelidir. Bu aşamada denilebilir ki *sanayi toplumu bireyler için yeni sığınaklar üretti*. Bireyin kulvarını daralttı. Geleneksel toplumdaki cemaatlerin işlevinde yeni ve modern cemaatler, cemiyetler ve dernekler devreye girdi. Bireyin yeteneklerine, ifade ve etkinliklerine ortak olan bu modern cemaatleri bir çeşit '**himaye şirketleri**' olarak da nitelemek mümkündür.

Bilgi Toplumu ve Birey:

Bilgi Toplumu, bireyin daralan bu kulvarının genişletilmesi çabalarına bağlı olarak Batı tecrübesinde ortaya çıkan yepyeni bir toplum modelidir. Yeni ve evrensel bir buluşma zemini olarak bilgi toplumu ancak yeterlilikleri oranında insanların buluşmalarını gerçekleştirecek bir yapılanma arz etmektedir. O nedenle bu evrensel zemine uygun bilgi, beceri ve eğitimle donanmamış bireyler yalnızca bu boyutlarda istenen yeteneklerin eksikliği nedeniyle toplumsal refahtan pay almamakla kalmayacak, aynı zamanda ait oldukları toplum hayatına da tam olarak katılma şansına da sahip olamayacaklardır. Bundan böyle değerli olan, revaçta olan bilgi ve beceridir.

Bilgi Toplumu modeliyle ortaya çıkan bu gelişmeler özellikle grupların ve kurumların kapalı ve himayeci dünyasına sıkışmış, manevra yeteneği kuşatılmış olan bireyin bizzat içinde bulunduğu ortamı bundan böyle onun biricik dünyası olmaktan çıkarmakta ve bunun gerçekte de böyle olmadığını kanıtlamaktadır. *Daha da önemlisi ise toplumsal hayat bir grup ve bir cemaat hayatı olmaktan çıkarak bir kitle hayatına dönüşmekte, kitle karşısında birey ise daha özgür hale gelmekte, bireyselleşmektedir*. Geline bu aşama toplumsalın bireysele indirgenmediği aşamadır. Ama hemen belirtmekte yarar vardır ki bu aşama **Jean Baudrillard**'ın postmodernist söylemine uygun olarak 'toplumsal'ın da sonu biçiminde kabul edilemez.

Yeni model arayışları içinde bireyin toplumsal çevre ile belirlenen platformu olanca ‘*utopique*’ görünümüne rağmen küresel sınırlara çekilmektedir. Sonuçta birey açısından gelinen nokta ise şudur: Birey bir grubun, bir kümenin ve bir kurumun, hatta bir toplumun üyesi olmakla birlikte mensup olduğu bütün bu ünitelerin gelenek içinde olduğu gibi birey üzerinde kayıtsız şartsız ve tek boyutlu etkilerinden söz edilemez. Çünkü bireyin sözkonusu gruplardaki yeri doğal bir zorunluluktan kaynaklanmakla birlikte giderek onun seçimini, tercihi ve kişisel eğilimleriyle gerçekleşmektedir.

Toplumsal Tarihten Çıkarılması Gereken:

Buraya kadar toplumsal tarihin evrensel serüveninden çıkarılması gereken önemli sonuçlardan birisi şudur: yaşadığı toplumsal iklimi yetenekleri, yeterlikleri ve idealleri ile donatma çabası esaslı bir öykü ortaya koymuştur. Bu öykü toplumsal tarihe konu olan bireyin öyküsüdür. Kendi dışında ve kendisiyle ilgili görünmeyen bir çok olayın içindeyken bile tüm yapıp ettiklerinin bireysel bir soluk alma mücadelesi olduğu yadsınamaz. Mücadelenin ana hedefi her dönem ve şartlarda bireysel manevra alanına yönelik tehditleri ortadan kaldırmaktır.

Açıķçası, toplumsal tarihe konu olan öykü bireylerin, tercihlerinin daha çok farkında olan, davranış ve hareketlerinde kendine daha çok güvenen, ortak iyilik içinde kendini feda etme konusunda daha medeni bir bakış açısına sahip, daha erdemli vatandaşlar haline gelebilmenin öyküsüdür denilebilir. Bu olgu, elbette ki öykünün dışında kalan kitlenin varlığını gözardı etmeksizin sözkonusu edilmektedir. Çünkü evrende erdemlin mücadelesi kadar erdemsizliğin, hak ve adalet mücadelesi kadar, karşıt mücadelelerin yapıldığı bilinmektedir. Karşıtların mücadelesinde nihâî olarak kazanan ise birey olmuştur. Böyle bir kazancın ortaya çıkması, yani bireyin “teorileştirilmesi ve uğruna

mücadele edilecek bir değer haline gelmesi için de” (Kılıçbay, 1989, s. 9) çok uzun yüzyıllar geçmiştir.

Geleneksel toplumlar bireyin yaşam alanını adeta yerel bir koza haline dönüştürmüştür. Toplumsal düzen kendi içinde empoze edilmiş bir uyumu gerçekleştirmiş olan işte bu yerel kozalar (sığınak) üzerinde kurulmuştur. Bireyin bu sığınaklardan çıkarak kendi dışında kurulan bu kapalı dünya yerine yeni bir dünya kurması kendisiyle birlikte tarihin de akışını değiştirecek sonuçları da beraberinde getirmiştir. Herşeyden önce kozanın delinmesi kendi dışında programlanmış kalıptan kurtulması bireyin özgürleşmesini sağlamıştır. Bireyin özgürleşmesi ise onun bireyselliğini kazanması demektir. İnsanın yüzyılların içinden ve bin türlü mücadeleler sonucu bu anlamda kazandığı özgürlük ise geçmişin her türlü himaye ve ipoteğine açık olan edilgenliğinden silkinmesi, sıyrılması ve kurtulmasıdır.

Bu geçişin birey üzerinden neleri silkelediği şöyle bir gözden geçirilirse geçişin ciddiyeti daha bir ortaya konabilir. Aynı zamanda “*Birey yok, site ve klan var, cemaat var*” argümanının bu toplumsal zemini şöyle betimlenebilir: Birey siyasal haklardan yoksundur. Eğitim hakkı yoktur. Düşünce ve kendini ifade etme hakkı yoktur. Görünürde var olan ve asla kendisinin kullanmadığı tüm haklar sürekli kendisi adına başkaları tarafından kullanılır. Siyaset ve eğitim hakkı geniş bir kitle adına bu konudaki ayrıcalıklara sahip azınlıklar tarafından kullanılır. İnsanlar bu tasarrufun böyle olduğuna inandırılmıştır. Elbette ki zaman bu inancın köklü ve kalıcı bir toplumsal alışkanlığa dönüşmesine neden olmuştur. Düşünce, karar ve uygulamaları yüzyıllar boyu birilerine ipotek eden işleyiş, doğası gereği ilginç bir sorun çözme yöntemini de beraberinde getirmiştir. Özünde sorunlardan kaçma olan bu yöntem sonuçta sorun çözmeyen, sorun çözme gibi bir derdi olmayan geniş insan yığınları oluşturmuştur. Yığınların ve yığınlar içinde sayıca hesaba gelen insanların olası sorunları

elbetteki çözüldür. Toplumsal mekanizma bu gerekliliği sistemin temel işlevleri arasında gördüğünden bireylerin yükünün oldukça hafiflediği bile söylenebilir. Ortaçağ Avrupa'sında hristiyan din adamlarının ilginç sorun çözme yöntemlerine tarih tanıklık etmiştir. Günah çıkarma işleminin kökleri ortaçağa giden böyle bir esprisi olduğu yadsınamaz. *Günahları karşısında papazı imdada çağıran alışkanlığın, sorun çözmeyi kendi dışında aramanın ilginç bir örneği olarak değerlendirilmesi bir abartma olmasa gerektir.*

Bireyselleşme ile bireyin kendi dünyasında bütün bu ayrıntılardan arındığı ve daha önemlisi sorun çözmeyi asli görevi haline getirdiği düşünülebilir. Bireyle birlikte ve ona bağlı olarak dönüşen, değişen olgu da 'toplum'dur. *Toplum bireyin bireye ilavesi, sayıca toplamı değil; onun özgür ve eşit şartlarda katılımı ile ortaya çıkan bir toplumsal gerçekliktir.* Ama geleneksel toplumlar katılımın bu boyutunu ihmal ederek bireyi toplumda onu mahkum ettikleri yerel üniteleri içinde adeta bir ilave ve bir yama olarak düşünmüşlerdir. Bu olgunun psikolojik açıklaması ise haklı olarak bireyin uzun yüzyıllar kendisini lütfedilmiş bir yaşamın içinde lütüfkârlarına karşı 'medyûn-ı şükran' duygusu içinde olmaları sonucunu doğurmuştur. Bu psikolojinin gördükleri himaye, korunma ve kollanmanın derin bir minnet duygusuna dönüşmesi aynı zamanda geleneksel sistemlerin üzerine oturduğu felsefeyi de açıklar. Bireyin yer almadığı ve asla kendisinin olmayan karar ve uygulamalarla birlikte betimlenen bu felsefeyi ise tersine döndüren, dolaşımdan kaldıran da 'aydınlanma felsefesi' olmuştur.

Aydınlanma toplumsal değişmeye yöntem kazandıran bir aşamayı belirtir. Akıl ise bu yöntemin en önemli tekniğidir. Bireysel yaşamın yüzyıllar boyu ihmal ettiği bu teknik yani akli yaşama kılavuz etme eylemi aydınlanmanın önemli sonuçlarından biridir. Bireysel aklın toplumsal yaşama dönüşü demek olan gelişme en başta bireyi o ana kadar uzak durduğu ciddi

sorumluluklara yöneltmiştir. Bundan böyle birey, katılan, karar veren ve üreten bir insan olarak bütün yapıp ettiklerinden sorumlu bir 'vatandaş'tır. Katılabilmesi için seçici olması, karar verebilmesi içinse bilgili olması, üretebilmesi için beceri ve hüner sahibi olması gerekmektedir. Kuşkusuz bu, aynı zamanda yeni toplumda bireyin seçenekleri olarak ortaya çıkar ve bu aşamada tercih ve seçim hakkı yine bireyindir. Ya geleneğe uygun olarak sorun çözmeyi kendi dışında zaten bu konularda kendilerini uzman gören kişilere havale eder ya da yaşamını aydınlanmanın felsefi tezleri doğrultusunda ve yeni toplumun beklentilerine uygun hale getirmeğe çalışır.

Değişim Kültürü ve Türk Toplumunu:

Türkler aile yapısı üzerinde örgütlenen toplumlardandır. Türklerin toplum ve devlet olma serüvenlerinin başlangıçtaki bu karakteri tarihsel değişim sürecini de etkilemiştir. Dolayısıyla yüzyıllar boyu aile birimlerinin daralan ve genişleyen ama her halükarda siyasal örgütlenmeye uygun olan örnekleri toplumu ve toplumsal yapıyı belirlemiştir. "Aşiretten devlete" sözü Türklere toplum ve devlet olma öyküsünü özetleyen bir argümandır. Toplum incelemelerinde değişme ve dönüşüm boyutlarının Türklere özgü ayrıntısında bu argümanın önemle dikkate alınması gerekir.

Aile, sosyolojik dilde bir birim, toplumsal bir gruptur. Bireyler bir grubun (aile) üyesi olarak dünyaya gelirler. Aile bireyin seçtiği bir grup değil verilmiş bir gruptur. Birey büyüdükçe başka gruplara yönelecek, bir çok gruba girecek ve çıkacaktır. Ama bütün bu etkileşim biçimleri bile bireyin aile çevresinde gelişen etkenlere bağlı olarak gelişir ve çeşitlenir. Çünkü, aile dışında bireyin tüm manevra denemelerinde mensup olduğu ilk gruptaki alışkanlıklarının büyük payı vardır. Üstelik ailesinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı bireyin yaşamdan beklentisi ile birlikte ufkunu genişleten ya da sınırlayan bir etken olarak ortaya çıkar.

Şu halde bir grup yaşamı işleviyle ele alındığında ailenin geleneksel Türk toplumlarında olduğu kadar modern Türk toplumlarında da birey üzerinde tartışılmaz bir etkisi vardır. Toplumsal nüfûz alanının daha geniş ve yaygın olduğu yörelerde bu etki belirgin bir biçimde ortaya çıkar. Genişleyen toplumsal nüfûzu ise bir döngüyü beraberinde getirir: Ataerkil güç nüfûz alanını ataerkil bir “cemiyet” haline dönüştürür. Özellikle Osmanlı ailesinin kırsal alanlarda ortaya koyduğu ataerkil örnekler sosyo-kültürel açıdan dünyayı kendi yerel yaşamları olarak öngören ve sınırlayan birer toplumsal adacık görünümündedirler.

Bazı araştırmacılar, örneğin **Kongar** (1979, s. 435), “Osmanlı devleti kuramsal biçimiyle değişmeyi önleyici niteliklere sahipti. Bu yüzden toplumsal ve ekonomik gelişmeyi engelliyordu” demekle siyasal etkeni değişmenin biricik engeli olarak görmekte-dirler. Oysa değişmenin yapısal mantığı bu mantığın işleyişi ile yakından ilgilidir. Çoğu kez siyasal örgütlenme biçimleri toplum yapısının potansiyel talep ve beklentileri üzerinde ortaya çıkar ve gelişir. O nedenle toplumsal grupların, toplumsal ifade biçimlerinin gerektiğinde siyasal ifade biçimlerine dönüşmesi doğal karşılanmalıdır. Bu yüzden siyasal gelişmeler hangi yeni ve farklı söylemle ortaya çıkmış olursa olsunlar toplumsal yapının temelinde yer alan birimlerin ifade biçimleri, talep, ihtiyaç ve beklentileri gözardı etmeleri mümkün görünmemektedir. Siyasal söylemin bu toplumsal sınırlılığı gerçekte değişimi kendi toplumsal gerçekleri doğrultusunda algılayan ve yorumlayan toplumsal alt kültürlerin baskısı ile biçimlenmektedir. Dolayısıyla devletin ya da siyasal sistemin değişimi önleyici ya da engelleyici olmasının toplumun burada işaret edilen gerçekliğinden ayrı olarak düşünülmesi halinde bir anlam ifade etmeyeceği açıktır.

Türkiye’de Cumhuriyetle birlikte siyasal sistem değişmiş oldu. **Osmanlı’nın** monarşik idari yapısı yerini demokrasiye bıraktı. Bu aşamada devlet ve devletin siyasal karakterinin

toplumsal değişimin biricik ölçütü görülmesi halinde yeni siyasal sistemle birlikte prekapitalist düzenin Türkiye'deki kalıntılarının da birden bire ya da tedricen ortadan kalkması gerekirdi. Oysa yeni sistemin “genel oy” ilkesi toplumsal yapının geleneksel statü grupları olan “ağa, şeyh, tüccar gibi hakim sınıfları tasfiye edecek yerde onları güçlendirmiştir” (Avcıoğlu, 1973, s. 361). Statü gruplarının eskisi gibi olmasa da etkisini hala sürdürmekte oluşu geleneksel toplumsal düzenin ataerkil örgütlenmesini büyük ölçüde sürdürmesinde aranmalıdır. Demokrasinin genel oy ilkesi yine bu çerçevede kitlelerin sözü edilen yapılarına uygun olarak sadece yerel önderlerin yararına işlediği gibi toplumun da grup özelinde ve bu önderler çevresinde geleneğe uygun olarak yapılanmasına hizmet etmiştir. Sonuçta geçmişin cemaat erki yumuşak bir geçişle yerini grup ve cemaat sözcülüğüne, yerel liderlere bırakmıştır. Sözcüler grubun dışarıya açılan penceresidir. Adacıların dünya ile bağlantıları bu pencereler vasıtasıyla olur. Bunun anlamı ise bireyin yine ortaya çıkmamasıdır. Kendi talep ve ihtiyaçlarının kendi dışında ifade ediliyor oluşu bu anlamda bireyi kolaycı bir yaşama yöneltirken sistemin de sözcüleri ve yerel önderleri aracılığıyla yaratılan bu yapay alan üzerinde yerleşmesine ve pekişmesine neden olmaktadır.

Oysa biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gerçekler insanın farklılığını vurgulamaktadır. İnsan bu farklılığını öne çıkardığı sürece topluma katkıda bulunur. Farklılıkların ortaya koyduğu doğal bir zenginlik olarak nitelenen toplumların da böylesine katkıya zorunlu olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Toplumsal tarihin yüzyıllar boyu tanık olduğu sistem tartışmalarında siyasal ve toplumsal anlamda bu farklılıkların nelere sebebiyet verdiği görülür. Bu olguda farklılıkların ihmalî bir çok önemli siyasal mücadelenin, gruplaşma ve kamplaşmaların nedeni olarak görünür. Burada farklılığının ayırdından olmayan insan kolaylıkla ortaya konan ifade biçimlerine sahip çıkacaktır. Bu ise bireyin mensup

olduğu gruba ve cemaate sığınması anlamına gelmektedir. *Kendi farklılığını ifade etmeyen bir insan, başka bir cemaatin arkasına sığındığı an kendi özlük haklarından sıyrılarak yaşamını bir başkasına ipotek etmiş sayılır.* Bu insanın, demokrasinin ve yeni toplumun istediği vasıf dokusuna ulaşması mümkün değildir, çünkü bireyselleşmemiştir. **Bireyselleşme bireyin vasıf dokusunun gelişmesi demektir.** Vasıf dokusu gelişmeyen insanlar kendilerini ifade edemedikleri gibi, ifade yetenekleri de gelişmeyen insanlardır. Bu insanların toplum hayatına katılma şanslarının son derece sınırlı olmasının yanısıra toplumsal refahtan pay alma şansları da oldukça düşüktür.

Yeni toplum çağa uygun bilgi ve beceri ile donanmış insanlara ihtiyaç göstermektedir. Bilgi ve beceri bir işin baştan sona planlanması, organize edilme ve sonuçlandırılmasına yetecek kıratıda gerekli ve zorunludur. Bu noktada bireysel yetenek geliştiremeyen insanlarla bilgi toplumu kurulamayacağı gibi bu toplumun ruhuna uygun bir demokratik yapı da oluşturulamaz.

Türkiye’de grupsal sığınakları nedeniyle bilgi toplumunun istediği donanımdan yoksun olan insanların trajik-komik yaşam görüntülerine, kendini kanıtama biçimlerine tanık olunmaktadır. Siyasal, kültürel, sanatsal ve düşünsel ifade biçimlerini cemaat erkinin yetkili önderlerine (sözcülerine) bırakan insanlar kendilerini organik fantazilerle kanıtlama çabası içine girmektedirler. Ne kendilerine ne de toplumlarına yararı olmayan bu ifade biçimlerinin bireyin yeteneklerinin nasıl bir grup baskısı altında dumura uğratıldığını gösterme gibi bir mesajı bulunmaktadır. Aksi halde kızgın demiri dondurma lezzetiyle yalayan Karadenizli, şarkıları tersinden teganni eden (!) Maraşlı, dişleri ile bir çuval ağırlığı kaldıran Samsunlu’nun bu bireysel fantazileri başka nasıl açıklanabilir? Bu nasıl toplumsal kültürdür ki hiçbir beşeri yararı olmayan bu arkaik performansları ödüllendirmektedir. “Ellerinle tırnaklarını yiyeceğine gözlerinle gökyüzünü yesene! (Can Yücel)”

dizeleri gelişen bu yeni popüler kültür ürünleri üzerine kutsal bir çağrı gibi iniyor ama yine bu kültür bu çağrıya 'icâbet' edecek olan gelişmeleri adeta boğuyor.

Toplum hayatına katılma ve katkıda bulunma bireylerin yeterlilik ve yetenekleriyle gerçekleşir. Öte yandan katılmanın niteliği hem toplumu hem de siyasal sistemi belirler. Bir toplumun açık ve kapalı oluşu ile demokratik ya da totaliter bir siyasal sistem özelliği göstermesi bireylerin toplum hayatında ne ölçüde var olduklarını da belirler. Belirli haklardan yoksun ve üstelik kendini ifade yetenek ve imkanı sınırlı olan insanların toplumsal hayata katılma şansları da sınırlıdır. Bu insanların meydana getirdiği toplum hayatının ise bir çeşit eşitsizlikler düzeni olması doğaldır. Çünkü daha başlangıçta topluma katkı verenler ve vermeyenlerin eşitsizliği başlamaktadır.

Antiketenin ünlü kanuncusu ve düşünürü olan **Solon** demokrasiyi "eşitler arasındaki eşitlik" olarak tanımlar. Eşitlerin eşitliği temelde mensup olunan topluma katkıda bulunan insanların birbirlerinden örtük beklentileri ile biçimlenir. Bu önem "yan yatanla çamura batanı bir tutmayan" anlayışın herkesi işin içine katma duyarlılığı olarak da nitelenebilir. Kuşkusuz kimse kimsenin umurunda değil ve bu anlamda başkalarının ne yapmadığı birilerini aslında ilgilendirmez. Burada bireyin umurunda olan yapıp ettikleri karşısında toplumun verdiği ödüle birilerinin ortak olmasıdır. Bireysel yetenek ve çabalarla elde edilen başarının bundan yoksun olanlar tarafından paylaşılması anlamına gelebilecek adaletsiz bir paylaşım düzeninden demokrasinin çıkmaması doğaldır.

Sonuç:

Demokrasiden pay almak, toplumun ve demokrasinin nimetlerinden istifade edebilmek için bireyselleşmek, vasıflı ve beceri sahibi insanlar olarak topluma katkı vermekle mümkün olabilir. Vatandaş olmanın asgari şartı budur. Aksi halde insanlar

demokratik hayata tam katılamazlar. Çünkü demokrasi, eşitlerin katılımı, “akılların potansiyel eşitliği”dir. Katılımın gerektirdiği yetenek, bilgi ve beceriden yoksun olan insanlar sistem dışında kaldıkları gibi demokratik nimetlerden de istifade edemezler.

Eşitlerin katılımı demokraside erdemliliği ön plana çıkarır. Çünkü katılım bir şeyleri beraberce gerçekleştirmek için yola çıkmadır. Sisteme zarar vermeme düşüncesi buna bağlı olarak sistemin daha iyiye gitmesi ve daha sağlıklı işlemesiyle ilgili etik değerlerin de tecrübe kazandığı bir süreci beraberinde getirir. İnsanların anlamlı bir toplumsal amaç çevresindeki bu yolculuklarının başarılı sonuçlar vermesi ise onların tek tek böyle bir yolculuğa nasıl ve kimlerle çıktıkları, hangi yeterlik ve hazırbulunuşluk düzeylerinde oluşlarıyla yakından ilgilidir. Çağa uygun bilgi, beceri ve donanımdan yoksun olan insanların birlikte gerçekleştirdikleri serüvenin olası mutsuzluklar getirmesi doğaldır.

KAYNAKÇA:

Akman, N. (1993). “Babat Aşireti Reisi Hazım Ağa İle Söyleşi”, İstanbul: Sabah Gazetesi 5-6 Aralık, 22.

Ali Suavi. (1870). “Demokrasi, Hükümet-i Halk, Müsavaat”, Paris: **Ulûm Gazetesi**, 18, 1083-1107.

Amicis de Edmondo (1993). **İstanbul 1874** (B. Akyavaş, Çev). Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Avcıoğlu, D. (1973). **Türkiye'nin Düzeni, Dün Bugün Yarın**, Ankara: Bilgi Yayınevi, C II.

Batum, Süheyl (1995). “Türkiye’de Devlet ve Toplum İlişkilerine Demokratik Devlet Anlayışı Açısından Bir Bakış”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı : 4, 13-21.

Baudrillard, J. (1993). **Sessiz Yiğınların Gölgesinde Ya da Toplumsalın Sonu**, (O Adanır, Çev.) Ayrıntı Yayınları.

Bilgin, V. (1994). Değişim Tartışmalarında Bir Soru : Hangi Değişim ? **Yeni Türkiye Dergisi** Kasım –Aralık Sayısı, 9-12.

Çekirge, F. (1995). “Hint Masalı”, **Sabah Gazetesi**.1.2.1995

Doğan, İ. (1996). **Sosyoloji: Kavram ve Sorunlar**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Doğan İ. (1995). “Bilginin Toplumsallığı Sorunu”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Eylül-Ekim Sayısı, 48-56.

Eflatun, (1975). **Devlet** (A. Cimcoz/S. Eyüboğlu Çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi.

J.F.A., Clémént, (1974) “İbn Khaldun, Theoricien de L’ineonscience”, Paris : **L’Homme et Société**, (31-32), 161-183.

Kılıçbay , M.A. (1989). “Birey Kimliğinin Belirlenme Alanı Olarak Demokrasi”, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Nisan Sayısı, (I), 7-11.

Kıray, M. (1995). “Siyasi Himayecilikten Dinsel Grup Himayeciliğine”, **Yeniüzyıl Gazetesi** “Perspektif” sayfası, 5.3.1995.

Kongar, E. (1979). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Mahcupyan, E. (1996). “Cemaatleşme, Bireyselleşme ve Demokratikleşme”, **Yeniüzyıl Gazetesi**, “Perspektif” sayfası.

Özdemir, H. (1995). “Cumhuriyet, Demokrasi ve Değişim”, **Yeni Türkiye Dergisi** (2), 12-23.

Schmitter, C.P., Karl, L.T. (1992). **Demokrasi nedir? Ne Değildir?** (Levent Gönenç, Çev.) Türk Demokrasi Vakfı yayını (12) 12-21.

Vergin, N. 81994) “Demokrasi ve Sivil Toplum”. **Yeni Türkiye Dergisi**, Kasım-Aralık Sayısı, (I) 9-12.